

Європейський контекст Голокосту

Отримавши запрошення від Українського центру вивчення історії Голокосту взяти участь у роботі семінару, що проводився на базі «Меморіалу Шоа» у Парижі, в черговий раз у свідомості мимоволі викристалізувалися кілька моментів. Знову і знову починаєш усвідомлювати, наскільки масштабною є географія Голокосту як явища, що стало частиною історії значної частини народів світу. Інший аспект, що спадає на думку, полягає у важливості вивчення проблематики Голокосту як частини загальноєвропейської історії, яка наклала відбиток на повоєнний розвиток країн Європи.

Особисто для мене, кожен семінар, пов'язаний з вивченням проблематики Голокосту – це черговий життєвий виток, що дозволяє ґрунтовніше і детальніше, більш емоційніше і структурованіше поглянути на історію власного народу, відчутти змістовний зв'язок з його втраченою, фактично винищеною, частиною, яка була і залишається складовою культурної спадщини українства.

Початковий етап семінару заклав підвалини подальшої плідної співпраці всіх учасників, адже в його роботі взяли участь особи, які переконані у важливості дедалі глибшого вивчення проблематики Катастрофи та мають достатньо значний фаховий рівень.

Перші враження викликав сам «Меморіал Шоа». Ввічливі, толерантні співробітники, що зустрічають відвідувачів, кольорова гамма дизайну приміщення та експозицій тощо – все це говорило, наскільки важливо для французької сторони є те, чим вони займаються. Вразила аура «Меморіалу». З перших кроків починаєш усвідомлювати що це за місце. Символічне зображення чаші, на якій вибито назви таборів смерті викликають у пам'яті спогади про семінари у «Яд Вашем», Белжеці... Знову Голокост набуває обрисів «всеспалення», тотального винищення безневинних жертв, прагнення знищити будь-яку згадку про них.

За кілька кроків, на стінах викарбовані імена тих, чиє життя обірвала Катастрофа. Завдяки архівним матеріалам, що збиралися з 1943 р. Центром єврейської документації, пошуковій та дослідницькій роботі здійснюється спроба встановлення імен французів єврейського походження, що були винищені в роки Шоа. І не лише французів. За словами співробітників «Меморіалу», спільними зусиллями всіх організацій, що займаються проблематикою Голокосту, у світі вдалося встановити близько 4 млн. імен європейських євреїв, що загинули під час Катастрофи.

Наскільки це важливо? Відповідь стала очевидною вже в перший день роботи семінару. Під час перерви між лекційними заняттями в око впала жінка похилого віку, яка стояла біля стіни з іменами. Ніжним дотиком руки вона проводила по викарбованим іменам рідних, дорогих їй людей. На очах бриніли сльози, а губи щось шепотіли. Після прощального повітряного поцілунку, утерши вологі очі, жінка попрямувала у будівлю «Меморіалу». І тоді, як це бачиш, без жодних вагань розумієш, що для цих людей, які не мають можливості схилитися у молитві над могилою своїх близьких, це місце і є тим місцем спочинку, якого кати позбавили свої жертви, тим місцем, де можна неквапливо поспілкуватися та віддати останню шану своїм рідним.

І знову лекції. Варто наголосити, що саме лекційна складова була домінантою роботи семінару. Досить цінним аспектом оптимальної роботи семінару був високий фаховий рівень лекторського складу.

Оптимальним, як на мене, був формат лекційних занять. Важливою була наявність чіткої позиції при розгляді питань, заявлених як теми лекцій. В межах відведеного часу, завдяки продуманій структурованості подачі матеріалу, чіткій аргументованості ставав зрозумілим погляд лектора на висвітлюванні ним питання. До того ж, позитивним було те, що наприкінці кожної лекції відводився час для запитань, що дозволяло з'ясувати подекуди контроверсійні моменти, викликані різницею у підходах, що застосовуються у європейській та українській традиціях при вивченні Голокосту.

Ступінь науковості та аргументованості висновків, що були зроблені французькими лекторами, зокрема Жоржем Бенсусаном, Філіпом Букара, Талом Брутманом, яскраво свідчили про системність роботи над проблематикою та виваженість оціночних суджень. Давалося враження, що останні є предметом наукового дискурсу, а не засобом політичних спекуляцій.

Враховуючи направленість спеціалізації «Меморіалу» як освітнього центру, практичне значення з огляду на знайомство з європейськими методиками роботи по вивченню проблематики Голокосту з учнівською молоддю мали лекційні заняття Полін Дізет, де характеризувалися особливості вивчення теми Голокосту з різновіковими категоріями учнів.

Безперечно знайомство з європейським досвідом вивчення проблематики Шоа викликало певні асоціації з українським аспектом даного процесу. В огляду на різницю підходів у ході дослідження, осмислення та меморалізації Катастрофи в Україні і Франції, досить красномовними стали лекції українських науковців Михайла Тяглового та Анатолія Подольського, які характеризували реалії українського сьогодення в контексті збереження історичної пам'яті, спонукаючи до дискусії та пошуку шляхів вирішення проблеми викривлення власної української історії.

І знову помітною стає різниця між європейським підходом щодо вшанування пам'яті жертв Катастрофи як фактору збереження від забуття частини власної історії та українською стереотипізацією цього процесу, зумовленого поділом на власну і чужу історію, змаганням жертв тощо. Європейське суспільство спромоглося пройти складний шлях світоглядної трансформації, результатом чого стало визнання наявності французького колабораціонізму у роки Другої світової війни та його ролі у реалізації Шоа. Постійним нагадуванням цьому є меморіал, розташований у передмісті Парижа на місці розташування колишнього транзитного табору Дрансі.

Проводячи саморефлексію по завершенню кожного нового семінару, зазвичай виокремлюєш певні віхи, осмислюєш відповіді на питання, що турбували. Не виключенням став і семінар у Парижі, який розкрив сутність ряду моментів, що до цього були незрозумілі або ж викликали суперечливі думки. Проте, будь-який пізнавальний процес передбачає появу нових і нових питань. Подібні запитання з'явилися і після семінару у «Меморіалі Шоа». Але ці питання носять вже більш структурований і методологічний характер з огляду на різницю підходів при дослідженні проблематики

Голокосту у різних країнах світу. Ще більш чітко прийшло усвідомлення на основі вивчення французького досвіду розуміння та прийняття французами власної історії, що без українського єврейства палітра національної культурної ідентичності українства не буде повною.

Руслан Чалабієв,

викладач історії,

гімназія ім. І. Франка, м. Канів, Черкаська область

* * *